

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені А.С. МАКАРЕНКА

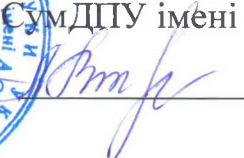
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Перший проректор

СумДПУ імені А.С.Макаренка

 Л.В.Пшенична

**Програма
семінару-практикуму**

КУЛЬТУРА НАУКОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

**підвищення кваліфікації
науково-педагогічних працівників**

Суми – 2019

Культура наукової української мови: програма семінару-практикуму /
підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників.

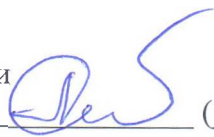
„29” травня, 2019.- 23 с.

Розробник: доктор педагогічних, професор О.М.Семенов

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри української мови і літератури

Протокол № 15 від. “29” травня 2019 р.

Завідувач кафедри української мови і літератури

(підпис) (Семенов О.М.)
(прізвище та ініціали)

Програма затверджена на засіданні вченої ради СумДПУ імені А.С.Макаренка

Протокол № 1 від. “29” серпня 2019 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів –		Варіативна	
Модулів –		Рік підготовки:	
Змістових модулів –			
Індивідуальне навчально-дослідне завдання: підготовка наукової статті, наукового виступу		Семестр	
Загальна кількість годин – 180			-й
Тижневих годин навчання: аудиторних –	Освітньо-кваліфікаційний рівень: підвищення кваліфікації	Лекції	
		18 год.	- год.
		Практичні, семінарські	
		42 год.	
		Лабораторні	
		- год.	- год.
		Самостійна робота	
		120 год.	год.
		Індивідуальні завдання: год.	
		Вид контролю: залік	

Вступ

Сучасний викладач – це яскрава, самобутня, творча особистість, здатна через свою індивідуальність транслювати життєві цінності (В.Біблер) та культурні зразки професійної поведінки. Ідеться про складові педагогічної майстерності, невід'ємним складником якої виступає *мовнокомунікативна компетентність*, сформована система професійних мовнокомунікативних знань, мовнокомунікативних умінь і навичок, ціннісних орієнтацій, загальної гуманітарної культури, інтегральних показників культури мовлення.

Вищим рівнем мовнокомунікативної компетентності виступає мовна культура. *Мовну культуру викладача* розглядаємо як упорядковану сукупність мовних загальних і професійно-орієнтованих знань та вмінь, що відображають зрілість і розвинутість всієї системи соціально значущих якостей особистості, виступають показником якісного розвитку інтересів, переконань, норм діяльності і мовленнєвої поведінки і реалізуються в індивідуальній мовленнєвій та комунікативній діяльності. Високі вимоги до функціональної грамотності, культури професійного наукового спілкування зумовлені загальносвітовими вимогами фахівців на сучасному ринку праці, державними і суспільними запитами і значною мірою залежать від готовності професорсько-викладацького складу здійснювати освітню, наукову, науково-методичну діяльність, власним прикладом (авторськими лекціями, семінарськими, практичними заняттями, виступами, науковими публікаціями, навчальними посібниками) забезпечувати необхідний рівень мовної культури суб'єктів навчання.

Наукова мовна культура викладача – це нормативне користування науковою мовою в усній і писемній, діалогічній і монологічній формах, високий рівень мовнокомунікативної культури. Наукова мовна культура відображає і слугує основою професійного саморозвитку викладача-дослідника. Нормативне користування науковою мовою в усній і писемній, діалогічній і монологічній формах забезпечує культура праці з науковим текстом: культура читання, укладання і наукового редагування.

Програма вивчення навчальної дисципліни «**Культура наукової української мови**» складена відповідно до освітньо-професійної програми підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є науковий текст

Міждисциплінарні зв'язки: епістемологія, психологія наукової творчості, логіка пізнавальної діяльності, лінгвістика тексту, когнітивна лінгвістика, стилістика тексту, психолінгвістика.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: розвинути потреби в нормативному вживанні засобів наукової мови для успішної презентації результатів наукової, науково-методичної діяльності, сприяти вдосконаленню мовнокомунікативної, текстової, жанрової, стилістичної, термінологічної, лексикографічної компетентностей.

Завдання:

– поглибити знання про науковий стиль української мови; розширити уявлення про мовні засоби наукового тексту, розвинути потребу в нормативному вживанні засобів наукової мови;

- опанувати технології роботи з науковим текстом, розвивати уміння і навички мовно-стилістичного аналізу наукового тексту;
- виховувати мовний смак і мовне чуття наукового слова.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми слухачам важливо **знати** :

- специфічні риси писемної та усної форм наукового стилю української літературної мови, основні жанрові різновиди наукового стилю, стильові ознаки української наукової мови;

- правила побудови і культури читання наукового тексту;
- мовні засоби організації наукової інформації в наукових текстах різних підстилів і різних рівнів складності; обов'язкові вимоги до оформлення посилань, цитат;
- композиційно-логічну побудову усної наукової доповіді, повідомлення, виступу.

Курс спрямований на вдосконалення у слухачів таких **умінь**:

- здійснювати професійне читання наукових текстів різних підстилів і різних рівнів складності; здійснювати операційну обробку наукових текстів різних підстилів і жанрів; характеризувати індивідуальну манеру письма науковця;

- моделювати зв'язні наукові тексти різних жанрів з урахуванням структурно-сміслових, жанрово-композиційних особливостей та принципів текстової організації, новизни та пізнавальної цінності професійно орієнтованої інформації, проблемності назви; створювати науковий текст згідно з вимогами наукового стилю, в тому числі з використанням інформаційних технологій;

- дотримуватися в науковому тексті правильності, смислової точності, логічної послідовності, змістовності, інформаційної і змістової насиченості; володіти лексичними, морфологічними, синтаксичними нормами;

- дотримуватися відповідних вимог щодо цитування з першоджерел, «непрямого» цитування, «некоректного цитування» з наукових джерел; оформлювати цитати-тези, цитати-аргументи;

- компресувати інформацію, готувати анотацію, науковий відгук, наукову рецензію;

- здійснювати критичний аналіз взаємозв'язку змісту і форми, оцінку послідовності, логічності викладу матеріалу, аргументованості висновків, мовностилістичну правку тексту; користуючись лексикографічними, довідниковими джерелами, виявляти порушення норм сучасної української літературної мови;

- редагувати (вичитувати, обробляти, переробляти) наукові тексти різних жанрів відповідно до вимог наукового стилю; здійснювати самоконтроль виконаної роботи на змістовому, логічному, мовностилістичному рівнях;

дотримуватися комунікативних якостей мовлення у практиці наукового спілкування; аналізувати мовленнєву ситуацію під кутом зору її структури і вибору адекватної моделі наукового спілкування, дотримання стилістичних норм;

- володіти культурою усного виступу, брати участь у науковій дискусії, полеміці, суперечці; володіти навичкою саморефлексії і загальної оцінки мовленнєвої культури співбесідника.

Кількість годин на семінар-практикум: 180 годин.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Наукова мовна культура – основа професійної діяльності викладача

Тема 1

Науковець і його мова

Наука як вища форма інтелектуальної самореалізації особи. Пріоритет моральних вимірів науки. Вимоги до особистості науковця: наукова послідовність, інтелектуальна незалежність, наукова одержимість, наукова скромність, наукова коректність, критично-рефлексивний стиль наукового мислення, наукова толерантність. Авторське право.

Етичний кодекс вченого України. Громадська відповідальність науковця за якість наукових публікацій.

Роль ученого у розвитку української літературної мови. Текстова, жанрова, бібліографічна, стилістична, термінологічна, лексикографічна культура дослідника – критерій професійної майстерності. Культура фахового наукового редагування і саморедагування. Науковий ідіостиль.

Тема 2

Науковий стиль української мови у професійному спілкуванні

Мета, завдання, сфера використання, основні **функції** (*інформативна, епістемічна, комунікативна, перформативна функція, функція аргументованого доказу*) наукового стилю. Мовні одиниці наукового стилю. Комунікативні якості наукової сфери комунікації: точність і однозначність, логічна послідовність, ясність і об'єктивність викладу, доказовість, аргументованість, доцільність, інформаційна насиченість, правильність. Норми сучасної української літературної мови в науковому мовленні.

Підстил наукового стилю. Власне науковий підстиль і його жанри: наукова стаття, наукова монографія, дисертація, доповідь, тези.

Навчально-науковий підстиль і його жанри: лекції, навчально-методичні видання (підручники, посібники, навчально-методичні збірники, конспекти, хрестоматії тощо). Науково-популярний підстиль і його жанри.

Науково-діловий підстиль і його жанри: технічна документація (контракти та інструкції для підприємств, резюме, повідомлення про дослідження, інструкція, науковий звіт, аналітична записка, службовий лист, устав, положення).

Науково-інформативний підстиль і його жанри: реферат, реферативний огляд, анотація, патентний опис.

Науково-довідковий підстиль і його жанри: словники, довідники, каталоги. Термінологічний словник.

Наукова замітка, наукова рецензія, відгук. Науковий огляд, науковий портрет, наукова біографія та ін.

Тема 3

Термінологічна культура дослідника

Лексика наукового стилю. Широке використання слів з абстрактним значенням, термінологічної лексики, запозичених слів. Уживання слів у прямому значенні. Відсутність розмовних, просторічних слів, слів з емоційно-експресивним забарвленням. Доцільність використання у фаховому мовленні іншомовної лексики.

Цінність терміна в науковому тексті. Наукова термінологія. Основні вимоги до наукових термінів. Ознаки термінів. Види термінів. Особливості синонімії у термінології. Відмінність термінів від професіоналізмів і професійних жаргонізмів. Українські відповідники до запозичених термінів. науковим жаргоном. Кальки.

Лексичні помилки: змішування паронімів, мовленнєва недостатність і надмірність.

Фразеологізована термінологія і кліше.

Тема 4

Морфологічна культура дослідника

Уживання в науковому мовленні іменників II відміни чоловічого роду в родовому і давальному відмінках. Кличний відмінок іменників.

Відмінювання українських та іншомовних прізвищ, імен, по батькові, географічних назв. Рід, число невідмінюваних іменників.

Перевага відносних прикметників. Аналітична форма вищого і найвищого ступенів порівняння якісних прикметників.

Особливості уживання займенників у науковому стилі.

Норми вживання та відмінювання числівників.

Інформаційне навантаження дієслів, дієслівних форм.

Уживання прислівників у наукових текстах.

Функціональний діапазон сполучників і прийменників. норми щодо вживання прийменникових конструкцій. Видільні або обмежувальні частки у науковому стилі.

Тема 5

Синтаксична і пунктуаційна культура дослідника

Синтаксис наукового мовлення. Узгодження, керування, зв'язок між підметом і присудком. Прості ускладнені (однорідними, відокремленими, вставними членами)

речення в науковому тексті. Помилки в побудові речень з дієприслівниковим зворотом, у реченнях з однорідними членами. Активні та пасивні конструкції на -но, -то на означення результативності.

Уживання в наукових текстах односкладних речень.

Особливості вживання складносурядних і складнопідрядних речень у науковому стилі.

Форми передачі чужої мови (пряма, непряма мова, цитата) у науковому стилі.

Культура писемного наукового мовлення

Тема 6

Науковий текст як форма реалізації мовнопрофесійної діяльності

Науковий текст як комунікативний блок. Структурні елементи наукового тексту. Причиново-наслідкові зв'язки між компонентами. Функції структурних елементів наукового тексту (пояснення, обґрунтування, уточнення, доповнення, унаочнення та ін.).

Аспекти розгляду наукового тексту: змістовий, структурний, прагматичний. Типи інформації: змістовно-фактуальна, змістовно-концептуальна, змістовно-підтекстова.

Властивості наукового тексту: цілісність; членованість; зв'язність; інформативна, логічна, оцінна, спонукальна насиченість; науковість; завершеність; послідовність; комунікативність. Рівні розуміння наукового тексту: інтралінгвістичний; екстралінгвістичний. Основні функції різножанрових наукових текстів: інформативна, епістемічна, комунікативна, перформативна, гносеологічна, когнітивна, функція впливу, аргументованого доказу, діалогічна.

Тема 7

Наукові тексти різних жанрів: властивості і структурно-сміслові компоненти

Різновиди наукових текстів: академічні, навчальні, енциклопедичні. Власне наукові тексти: науково-теоретичні і науково-експериментальні. Різновиди наукових текстів: за сферами наукового знання (*науково-технічні, науково-природничі, науково-гуманітарні*), за ступенем узагальнення (первинні і вторинні жанри), за жанровою формою, за функціональним призначенням (теоретичні, методологічні, оглядові, пояснювальні, емпірико-фактологічні, мішаного типу).

Наукові тексти академічного підстилю (статті, дисертації, монографії) Принципи укладання наукових текстів: принципи змістовної насиченості, наукової інформативності, новизни, змістової закінченості, проблемності.

Тема 8

Професійне читання наукового тексту

Інформаційно-пошукове, аналітико-критичне, творче читання наукового тексту. Види інформаційно-пошукового читання: бібліографічне, переглядове, ознайомлювальне, вивчальне. Виховання читацької культури.

Операції читання: сприйняття елементів друкованого тексту; декодування (розуміння), первинна мислительна обробка та інтерпретація вилученої інформації. Лексичний, когнітивний рівень і рівень розуміння тексту.

Операційна обробка наукового тексту: поділ тексту на смислові частини, сортування смислових частин за їх значенням, групування їх за певними ознаками, виділення існуючих між ними залежностей); співвідношення вилученої інформації з існуючими знаннями; "згортання" інформації, зведення її до основних положень. тренування навичок більш успішного читання

Способи викладу інформації в науковому тексті. Доказ у науковому мовленні. Індуктивно-дедуктивний і дедуктивно-індуктивний виклад. Міркування-визначення, міркування-порівняння, міркування-доказ і міркування загального типу. Опис, розповідь, повідомлення, їх мета, структурні компоненти, мовні особливості.

Виписки, помітки в науковому тексті.

Тема 9

Мовне оформлення композиції наукового твору

Поняття композиції в науковому тексті. Основні компоненти композиції.

Заголовок наукового тексту. Номінативна, інформативна, експресивно-апелятивна функції заголовка.

План наукового тексту і його композиційні блоки: вступ, основна частина, висновки. Принципи складання плану наукового тексту: членування тексту на смислові блоки; визначення основної думки кожного виділеного смислового блоку; формулювання пунктів плану. Графічна культура оформлення плану.

Поділ тексту на абзаци. Абзац як архітектонічна одиниця наукового тексту. Структурні, або композиційні види абзацу. Роль першого речення в абзаці. Смислова закінченість абзацу. Класична форма абзацу: формулювання теми, її розробка, висновки. Єдність змісту і логічна послідовність викладу. Зв'язок речень в абзаці і в тексті. Типи зв'язку: ланцюгова і паралельна. Засоби зв'язку: лексичний повтор, займенниковий повтор, синтаксичний повтор.

Тема 10

Компресія наукового тексту

Поняття "компресія", "мовна економія". Різновиди компресії наукового тексту: тези, конспект, реферат, анотація.

Тези та їх види: прості, основні, складні, похідні, оригінальні. Структура тез: вступ (теза); основна частина; висновки.

Конспект. Особливості конспектування: опорні слова, способи викладу матеріалу, його структурування. Графічні засоби оформлення конспекту. Умовні позначення та скорочення.

Реферування наукового джерела, основні функції. Класифікація рефератів: за належністю до певної галузі знань, способом характеристики первинного документу, кількістю джерел реферування, обсягом або глибиною розгортання теми. План-макет поаспектного аналізу документу при реферуванні. Вимоги до тексту реферату. Основні способи реферативного викладу тексту: Мовні кліше для підготовки реферату наукового джерела.

Анотування наукового джерела, мета, функції. Елементи анотації. Ключові слова для анотації. Види анотацій. Мовні стандарти для складання анотації. Типові помилки при складанні анотацій.

Тема 11

Словникова культура дослідника

Словник як продукт суспільства і вектор ідеології суспільства. Академічний словник. Призначення і функції словників. Енциклопедичні і лінгвістичні словники. Одномовні, двомовні, багатомовні словники. Сучасна українська лексикографія. Електронні словники. Оцінка лексикографічної продукції.

Культура користування словниками у науковій роботі. Наукова лексикографічна критика. Словникова стаття. Вибір дефініції, форми, сфери та ін., використання мовних одиниць залежить від ідеологічних та культурних настанов соціуму.

Культура створення словника. Практика укладання словників.

Тема 12

Бібліографічна культура дослідника

Джерела наукової інформації: реферативні журнали, бюлетені сигнальної інформації. Бібліографія. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис.

Посилання як сукупність бібліографічних відомостей про цитовану працю. Роль посилань у тексті, їх кількість і потреба. Вимоги до посилань. Культура бібліографічних посилань.

Цитування. Види цитат: цитати-тези або докази; цитати-аргументи. Загальні вимоги до цитування. Цитування з першоджерел. «Непряме» цитування. «Некоректне цитування» з наукових джерел.

Компіляція і плагіат.

Тема 13

Наукова стаття як самостійний науковий твір

Функції наукових часописів. Специфіка наукової статті. Обсяг наукової статті. Структура наукової статті.

Функції наукових статей: дослідницька, презентаційна, оцінна, комунікативна. Ознаки мови наукової статті: цілісність, логічну зв'язність, членованість, послідовність, точність наукової термінології, вірогідність вихідної інформації, критичність у відборі фактів, доказовість змісту тексту, наявність міркувань і посилань.

Види наукової статті: за змістом, читацьким призначенням, кількістю авторів. Методи написання статті: конструктивно-синтетичний; критико-аналітичний. Етапи роботи над науковою статтею.

Мовні кліше в науковій статті: для передачі мотивації актуальності теми і важливості дослідження; розгляду історії та сучасного стану розробки питання в науковій літературі; формулювання мети і завдань, викладу суті дослідження. Цитування у статті. Лексико-граматичні конструкції для оформлення власного бачення проблеми. Мовні засоби для передачі впевненості, критики, незгоди, спростування, припущення. Мовні кліше для висновків, пропозицій.

Мовні огріхи в науковій статті.

Самоконтроль виконаної роботи на змістовому, логічному, мовностилістичному рівнях.

Тема 14

Наукова монографія

Наукова монографія як науково-дослідницька праця. Призначення наукової монографії. Композиційна структура наукової монографії. Вимоги до заголовка. Змістова насиченість і змістова коректність наукової інформації в основній частині. Збереження концептуальної ідеї дослідження. Логіка переходів від одного параграфа до наступного.

Дотримання принципу авторської скромності. Висновки наукової монографії: узгодженість між назвою, метою, завданнями і висновками.

Тема 15

Наукова рецензія і науковий відгук

Рецензія та її функції (інформувальна, оцінювальна, прагматична, рекламна). Основні елементи рецензії. Етапи підготовки рецензії. Критерії оцінки наукового твору.

Вимоги до рецензії: повнота, глибина, всебічність розкриття теми; новизна та актуальність поставлених завдань і проблем (для певної галузі знань, розв'язання практичних завдань тощо); коректність аргументації і системи доказів;

достовірність результатів; переконливість висновків; творче використання наукової і методичної літератури з означеної проблеми; повнота списку використаних джерел; ступінь самостійності автора рецензованої роботи; мова наукового тексту; культура цитування.

Відгук. Види відгуків. Вимоги до відгуку: оцінювання актуальності, повноти і завершеності роботи, напрямів упровадження одержаних результатів, умінь студента працювати з науковою і довідковою літературою, з електронними ресурсами; характеристика рівня розвитку дослідницьких навичок, ступеня самостійності, умінь організувати роботу над змістом структурних частин; обґрунтування цінності отриманих результатів і висновків, їх відповідність поставленим цілям і завданням, оцінювання новизни практичної частини; дотримання графіку виконання роботи і відповідальності виконавця, його організованості, підтвердження готовності виконаної роботи до захисту.

Мовні кліше для написання рецензії та відгуку.

Тема 16

Підручник, посібник для загальноосвітньої і вищої школи

Особливості науково-навчального тексту. Критерії відбору матеріалу, змісту, форми. Ознаки підручника і навчального посібника: науковість, об'єктивність викладеного матеріалу; відповідність навчальній програмі; наступність і перспективність у процесі розгортання навчального курсу; доступність подання матеріалу.

Тема 17

Культура редагування наукового тексту

Особливості редагування наукового тексту. Види редагування.

Лексичні помилки: змішування паронімів, мовленнєва недостатність і надмірність. Помилки у вживанні запозиченої лексики. Граматичні помилки: помилки словотворення; в утворенні форм іменників, прикметників, займенників, дієслів.

Порушення принципу узгодження, керування, зв'язку між підметом і присудком. Помилки в побудові речень з дієприслівниковим зворотом, у реченнях з однорідними членами. Змішування прямої і непрямої мови.

Типові помилки при цитуванні.

Проблеми перекладу наукових текстів. Форми та види перекладу. Переклад термінів галузі. Машинний переклад наукових текстів. Причини виникнення помилок під час комп'ютерного перекладу.

Культура усної наукової комунікації

Тема 18

Етапи підготовки наукового виступу

Композиційно-логічна побудова усної наукової доповіді, повідомлення, виступу. Основні структурні елементи виступу.

Етапи підготовки наукового виступу. Іntenція, диспозиція, елокуція, меморія, акція, релаксація.

Іntenція (винайдення). Формування задуму, визначення мотивації виступу. Тема, ідея, концепція виступу. Вимоги до назви теми виступу: лаконічність, зрозумілість, конкретність. Мета виступу. Збір, систематизація, критичне осмислення науково-довідкового друкованого й електронного матеріалу. Запис прочитаного. Вимоги до записів. Посилання на літературні джерела.

Етапи виступу. Диспозиція (розташування). Обмірковування матеріалу, структурування його за різними видами читання (оглядовим, пошуковим, суцільним). Складання деталізованого плану виступу (вступу, основної частини, висновків). Композиція виступу: блоки, акумуляція деталей, акцентування суттєвих моментів. Визначення проблем дискусійного характеру. Добір фактичного матеріалу (в т. ч. можливих таблиць, діаграм, графіків, схем тощо) до кожного пункту розробленого плану. Прогнозування можливих запитань слухачів та відповідей під час обговорення виступу. Формулювання висновків. Обмірковування вступної частини наукового виступу.

Елокуція (словесне оформлення думки). Редагування ключових слів, стилістичне оформлення виступу. Перевірка матеріалів виступу на відповідність основним вимогам; логіці викладу, точності інформації, чинним мовним/мовленнєвим нормам. Вибір мовних засобів. Мовні огріхи у виступі.

Меморія (запам'ятовування). Підготовка виступу з опорою на текст. Опанування тексту риторично (необхідні паузи, модуляція голосу). Тренування виступу. Проведення хронометражу виступу. Внесення необхідних уточнень і виправлень у тексті виступу.

Тема 19

Публічне виголошення доповіді, виступу

Акція, або публічне виголошення промови. Психологічні і логічні паузи у виступі. Техніка мовлення, дихання, голос, дикція, темп, паузи, інтонація, наголос. Потенційна мова жестів. Використання власних голосових можливостей. Різноманітність тональних рисунків у виступі. Дотримання регламенту виступу. Контакт з аудиторією. Міміка і жестикуляція.

Фонетико-інтонаційні особливості усної форми наукового стилю. Комунікативні властивості наукової мови (повна вимова звуків, переважно

розповідна інтонація, уповільнений темп мовлення). Засоби милозвучності української мови.

Недоліки в усному науковому мовленні: алогічність і алогізми в конструюванні тексту; невиправдані повтори, недостатньо або надлишкова інформація.

Релаксація (ослаблення напруження), самоаналіз. Аналіз змістової і композиційної сторони виступу крізь призму спілкування з аудиторією, її сприйняття адресатом. Характер концентрації уваги, основні причини її ослаблення. Прийоми контакту з аудиторією. Аналіз відповідей на питання аудиторії.

Типові порушення норм у стилі викладу наукової роботи.

Тема 20

Мовленнєва поведінка в науковій дискусії

Монологічні (доповідь, повідомлення, виступ) та діалогічні (наукова бесіда, дискусія) жанри усного наукового мовлення

Наукові конференції, наукові дискусії, наукова полеміка. Поняття про "академічний" етикет. Правила коректного ведення дискусії. Коректні полемічні прийоми. Вербальні і невербальні засоби встановлення і підтримки контакту оратора з аудиторією.

Емоційність і коректність виступу. Основні види аргументів.

Суперечка як основа професійної дискусивно-полемічної мови. Роль "рецензента" на прес-конференції.

Етикет публічного захисту наукової роботи. Мовна поведінка здобувача (виклад зміст, переконання опонентів, вираження згоди /незгоди, вдячності).

Тема 21

Культура аудіювання наукового тексту

Аудіювання наукового тексту. Способи аудіювання: зосереджене, уважне, неуважне. Види аудіювання: *нерефлексивне* (уміння уважно слухати), *рефлексивне* (активне втручання в мовлення співбесідника, створення сприятливих умов для спілкування). Типи слухачів. Основні стилі слухання: рефлексивне, пасивне, емпатичне, критичне.

Образ оратора: зовнішність, манери промовця, жести і міміка промовця.

Образ аудиторії. Умови ефективної мовленнєвої комунікації. Шляхи подолання опору аудиторії. Мовленнєвий вплив. Комунікативні закони. Комунікативна позиція, способи її посилення. Культура слухання.

Тема 22

Комп'ютерна презентація наукового виступу

Комп'ютерний дискурс. Комп'ютерна презентація наукового виступу. Мета й ознаки електронної презентації наукового виступу: поліадресатність; варіативність.

Виділення тексту кольором, великими буквами, шрифтами (курсивом, жирним, напівжирним, підкресленим). Використання рисунків, фотографій, художніх ілюстрацій.

Комунікативні стратегії: стратегія привернення уваги, стратегія інформування. Комунікативне завдання адресата при сприйнятті електронного тексту, розташованого в мережі Інтернет: перехід від пасивного до активного засвоєння наданої в тексті інформації. Інтерактивне спілкування з авторами наукових текстів.

4. Засоби діагностики результатів навчання

Слухачі курсів протягом місяця виконують завдання практичних робіт, розробляють власні освітні продукти для підтримки та супроводження дисциплін, які викладають (презентації, посібники, підручники, тести, схеми, карти та ін.), виконують самостійну та індивідуальну роботу. По закінченню курсу розробляють та захищають кваліфікаційну роботу – курсовий проект та індивідуальну тему, що стосується розвитку потреби в нормативному вживанні засобів наукової мови для успішної презентації результатів наукової, науково-методичної діяльності, вдосконалених мовнокомунікативної, текстової, жанрової, стилістичної, термінологічної, лексикографічної компетентностей.

5. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	Усього	у тому числі								
		лек	пр	лаб	ср					
1	2	3	4	5	6					
Наукова мовна культура – основа професійної діяльності викладача										
Тема 1. Науковець і його мова	12	1	1		10					
Тема 2. Науковий стиль української мови у професійному спілкуванні	12	1	1		10					
Тема 3. Термінологічна культура дослідника	7		2		5					
Тема 4. Морфологічна культура дослідника	7		2		5					
Тема 5. Синтаксична і пунктуаційна культура дослідника	7		2		5					
Разом за змістовим модулем 1	45	2	8		35					
Культура писемного наукового мовлення										
Тема 6. Науковий текст як форма	8	1	2		5					

реалізації мовнопрофесійної діяльності										
Тема 7. Наукові тексти різних жанрів: властивості і структурно-сміслові компоненти	8	1	2		5					
Тема 8. Професійне читання наукового тексту	9	2	2		5					
Тема 9. Мовне оформлення композиції наукового тексту	8	1	2		5					
Тема 10. Компресія наукового тексту	9		4		5					
Тема 11. Словникова культура дослідника	7		2		5					
Тема 12. Бібліографічна культура дослідника	7		2		5					
Тема 13. Наукова стаття як самостійний науковий твір	5	1	4							
Тема 14. Наукова монографія	8	1	2		5					
Тема 15. Наукова рецензія і науковий відгук	8	1	2		5					
Тема 16. Підручник, посібник для загальноосвітньої і вищої школи	9	2	2		5					
Тема 17. Культура редагування наукового тексту	4		4							
Разом за змістовим модулем 2	88	10	28		50					
Культура усної наукової комунікації										
Тема 18. Етапи підготовки виступу із науковим повідомленням	11	1			10					
Тема 19. Публічне виголошення доповіді, виступу	13	1	2		10					
Тема 20. Мовленнєва поведінка в усній науковій дискусії, полеміці	9	2	2		5					

Тема 21. Культура аудіювання наукового тексту	7	1	1		5					
Тема 22. Комп'ютерна презентація наукового виступу	7	1	1		5					
Разом за змістовим модулем 3	47	6	6		35					
Усього годин	180	18	42		120					
Модуль 2										
ІНДЗ			-	-		-			-	-
Усього годин										

6. Теми лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Науковець і його мова	2
2	Науковий текст як форма реалізації мовнопрофесійної діяльності	2
3	Професійне читання наукового тексту	2
4	Культура роботи з первинним і вторинним науковим текстом	4
5	Культура усної наукової комунікації	6
6	Наукова дискусія	2
	Разом	18

7. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Специфічні риси наукового стилю української мови	2
2	Мовні засоби української наукової мови	6
3	Наукові тексти різних жанрів: властивості і структурно-сміслові компоненти	8
4	Професійне читання наукового тексту	4
5	Мовне оформлення наукового тексту	4
6	Редагування наукового тексту	4
7	Наукова стаття як самостійний науковий твір	4
8	Наукова монографія	4
9	Наукова рецензія і науковий відгук	4
10	Виступ із науковим повідомленням: структура, етапи підготовки	2
11	Культура аудіювання наукового тексту	2
12	Комп'ютерна презентація наукового виступу	2
	Разом	42

8. Теми самостійних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Науковець і його мова	5
2	Науковий стиль української мови у професійному спілкуванні	10
3	Термінологічна культура дослідника	5
4	Морфологічна культура дослідника	5
5	Синтаксична і пунктуаційна культура дослідника	5
6	Науковий текст як форма реалізації мовнопрофесійної діяльності	5
7	Наукові тексти різних жанрів: властивості і структурно-сміслові компоненти	5
8	Професійне читання наукового тексту	5
9	Мовне оформлення композиції наукового тексту	5
10	Компресія наукового тексту	5
11	Словникова культура дослідника	5
12	Бібліографічна культура дослідника	5
13	Наукова монографія	5
14	Наукова рецензія і науковий відгук	5
15	Підручник, посібник для загальноосвітньої і вищої школи	5
16	Етапи підготовки виступу із науковим повідомленням	10
17	Публічне виголошення доповіді, виступу	10
18	Мовленнєва поведінка в усній науковій дискусії, полеміці	5
19	Культура аудіювання наукового тексту	5
20	Комп'ютерна презентація наукового виступу	5
	Разом	120

9. Методи навчання

Пояснювально-ілюстративний, проблемного виконання, евристичний, дослідницький.

10. Теми для наукового пошуку

Стилістичні особливості лексичних засобів у науковому мовленні.

Фразеологія наукового стилю.

Стилістичні функції сполучника у науковому мовленні.

Синтаксичні засоби організації наукового тексту.

Культура читання наукової статті.

Анотації до наукових праць.

Наукова стаття і науковий виступ: спільне і відмінне.

Майстерність усних виступів видатних українських науковців.

Автор рецензії як фахівець–аналітик.

Індекс посилань як критерій об'єктивності наукового пошуку та старанності дослідника.

Плагіат у науковому тексті.

Стилістичні позначки в словниках як засіб орієнтування в доборі слова.

11. Питання до заліку

Про функціонування державної мови в науковій сфері.

Вимоги до особистості науковця. Етика і соціальна відповідальність ученого

Мовнотермінологічна культура дослідника.

Словникова культура дослідника.

Специфіка наукового стилю.

Підстилі наукового стилю. Власне науковий підстиль і його жанри: наукова стаття, наукова монографія, доповіді, тези.

Навчально-науковий підстиль і його жанри: лекції, навчально-методичні видання (підручники, посібники, навчально-методичні збірники, конспекти, хрестоматії тощо). Науково-популярний підстиль і його жанри.

Науково-діловий підстиль і його жанри: технічна документація (контракти та інструкції для підприємств, резюме, повідомлення про дослід, інструкція, науковий звіт, аналітична записка, службовий лист, устав, положення).

Науково-інформативний підстиль і його жанри: реферат, реферативний огляд, анотація, патентний опис.

Науково-довідковий підстиль і його жанри: словники, довідники, каталоги. Термінологічний словник.

Наукова замітка, наукова рецензія, відгук. Науковий огляд, науковий портрет, наукова біографія та ін.

Фонетико-інтонаційні особливості усної форми наукового стилю. Комунікативні властивості наукової мови

Лексика наукового стилю. Наукова термінологія. Особливості синонімії у термінології. Українські відповідники до запозичених термінів.

Відмінність термінів від професіоналізмів і професійних жаргонізмів. Фразеологізована термінологія і кліше.

Синтаксис наукового мовлення.

Форми передачі чужої мови науковому стилі.

Уживання в науковому мовленні іменників. Кличний відмінок іменників.

Відмінювання українських та іншомовних прізвищ, імен, по батькові, географічних назв. Рід, число невідмінюваних іменників.

Уживання в науковому мовленні прикметників.

Особливості уживання займенників у науковому стилі.

Уживання в науковому мовленні числівників.

Інформаційне навантаження особових дієслів, стійких дієслівно-іменникових сполук, дієслівних форм у науковому стилі.

Уживання прислівників у наукових текстах.

Функціональний діапазон сполучників і прийменників. Видільні або обмежувальні частки у науковому стилі.

Науковий текст як комунікативний блок. Різновиди наукових текстів.

Композиція писемного наукового тексту. Технологія аналізу наукового тексту.

Професійне читання наукового тексту.

Анотування наукового джерела, мета, функції.

Реферування наукового джерела, основні функції. Тези та їх види.

Заголовок наукового тексту.

Роль посилань у науковому тексті, їх кількість і потреба.

Цитування. Загальні вимоги до цитування.

Особливості редагування наукового тексту.

Проблеми перекладу наукових текстів.

Наукова стаття як самостійний науковий твір.

Наукова рецензія і науковий відгук

Композиційно-логічна побудова усної наукової доповіді, повідомлення, виступу.

Правила коректного ведення дискусії. Наукова полеміка.

Аудіювання наукового тексту.

Комп'ютерна презентація наукового виступу.

12. Методичне забезпечення

Семенов О.М., Рудь О.М. Культура фахової мови: навч. посіб. / О.М.Семенов, О.М.Рудь.- Суми: СОППО, 2014. – 260с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pedmaster.ucoz.ua>

Семенов О. М. Культура наукової української мови: навч. посібник /О.М.Семенов. – К.: ВЦ «Академія», 2012. – 216 с.

Наукові статті у журналах і збірниках наукових праць

Тексти з наукових публікацій для редагування

Електронні презентації наукових виступів

ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ

Законодавчо-нормативні документи

Про Етичний кодекс ученого України [електронний ресурс] – Режим доступу:

<http://www.znu.edu.ua/etychnyj-kodex-uchenogo-Ukrainy.pdf>

Про професійний розвиток працівників // Закон України від 12.01.2012 р. № 4312-VI: /Верховна Рада України // Офіційний вісник України. – 2012. – № 11.

Нове керівництво МОН розповіло про першочергові кроки в освітній політиці [електронний ресурс] / Актуальні новини // Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/ua/actually/29271-nove-kerivnitstvo-mon-rozpovilo-pro-pershi-kroki-v-osvitniypolititsi>

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року / Указ Президента України від 25.06.2013 р. № 344/2013 «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» // Офіційний вісник України. – 2013. – №50.

Наукові джерела

Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник. — К. : Видавничий центр "Академія", 2004. — 344с.

Богдан С.К. Семантична визначеність вставних одиниць у науковому тексті // Українське мовознавство. – К.: Вища шк., 1988. –Вип. 15. – С. 124 – 129.

Василевич А.П. Как слово наше отзовется? (Опыт исследования качества научного выступления) //Энергия.- 2006.- № 2.- С. 61-66.

Волкотруб Г. Практична стилістика української мови: Навч посіб.- Тернопіль: Підручники і посібники, 2008.-256с.

Гальперин И.Р. Научный текст как объект лингвистического исследования. – М., 1999. – 139 с.

Гінзбург М. Д. Десять відомих правил українського ділового та наукового стилю, зведені в систему // Стандартизація, сертифікація, якість, 2004. – № 2. – С. 22–28.

Голуб Н.Б. Риторика у вищій школі: монографія / Національний педагогічний ун-т ім. Михайла Драгоманова. — Черкаси : Брама-Україна, 2008. — 400с.

Городенська К. Синтаксична специфіка української наукової мови // Українська термінологія і сучасність: Збірник наук. праць. – К.: КНЕУ, 2001. – Вип. IV. – С.11–14.

Євграфова А. Заголовок як актуалізатор текстової інформації // Електронна бібліотека Інституту журналістики. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <<http://www.jorn.univ.kiev.ua>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.

Зелінська Н. В. Сучасний науковий дискурс: парадокси розвитку // Вісник Київськ. Міжн. ун-ту. – 2004. – Вип. 3. – С. 13–25.

Зелінська Н. Поетика приголомшенного слова (Українська наукова література XIX — початку XX ст.) : монографія / Надія Зелінська. — Л. : Світ, 2003. — 352 с

- Іванов Л.Ю. Текст научной дискуссии: Дейксис и оценка.-М.: НИП «2Р», 2002.-208с.
- Коваль А.П. Науковий стиль сучасної української літературної мови. Структура наукового тексту. – К., 1970. – 306 с.
- Котюрова М.П. Стилистика научной речи : учеб. пособие для студ. учреждений высш. проф. образования / М. П. Котюрова. — 2-е изд., испр. — М.: Издательский центр «Академия», 2012. — 240 с.
- Непийвода Н. Автор наукового твору: спроба психологічного портрета // Мовознавство.-2001.-№3.-С.11-23.
- Ничкало Н. Про рідномовні обов'язки вченого-педагога // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 1998. – №4. – С. 12 – 14.
- Семеног О. М. Культура наукової української мови: навч. посібник /О.М.Семеног. – К.: ВЦ «Академія», 2010. – 216с.
- Радзівська Т.В. Текст як засіб комунікації / НАН України; Інститут української мови; відп. ред. М.М. Пешак. – К., 1998. – 194 с.
- Різун В. Про стан нашої науки та вимоги до написання дисертацій (За матеріалами виступу на науковому семінарі перед керівниками дисертаційних досліджень та здобувачами наукових ступенів 12 березня 2003 року) // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <Електронна бібліотека Інституту журналістики. <http://www.journ.univ.kiev.ua/>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
- Рожанківський Р. Синтаксично-стилістичні вади сучасної фахової мови // Вісн. Нац. ун-ту "Львівська політехніка". – 2004. – №503. Проблеми української термінології. – С. 14–20.
- Сагач Г.М. Ділова риторика: мистецтво риторичної комунікації: Навч. посіб. – К., 2003. – 255 с.
- Селігей П. Питоме і чуже в термінології: гармонія чи конфлікт //Вісник НАН України, 2007.-№9.-с. 20-28.
- Селігей П.О. Сучасне термінотворення: симптоми та синдроми //Мовознавство. – 2007. – №3. – С. 48–61.
- Серажим К. Тексти-міркування і тексти-докази: семантичне і стилістичне розмежування // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <Електронна бібліотека Інституту журналістики. <http://www.journ.univ.kiev.ua/>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
- Сербенська О. Культура усного мовлення: Практикум: Навчальний посібник. – К.: Центр навч. літератури, 2004. – 216с.
- Сербенська О. Сучасна українська термінографія і проблеми екології мови // Вісник Нац. ун-ту "Львів. політ.", 2002. – № 453. – С. 17–20.
- Синиця І.А. Діалогічність у науковому тексті // Мовознавство. – 2004. – №2–3. – С. 55–60.
- Сурмін Ю. Науковий текст: специфіка, підготовка та презентація: навч.-метод. посіб. – К.: НАДУ, 2008. - 184 с.
- Циткіна Ф.А. Деякі аспекти зіставного аналізу наукових текстів // Мовознавство. – 1987. – №4. – С. 43–48.
- Чак Є. Д. Складні випадки правопису та слововживання. — К. : А.С.К., 1998. — 272с.
- Чепіга І.П. Мовленнєві особливості наукового тексту: текст-міркування, текст-доказ // Лінгвістичні студії. – Донецьк, 2002. – Вип. 10. – С. 157–161.

Словники

- Бацевич Ф.С. Словник термінів міжкультурної комунікації / Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. — К. : Довіра, 2007. — 207с.
- Бибик С. П., Сюта Г. М. Словник іншомовних слів: Тлумачення, словотворення та слововживання:Близько 35 000 слів і словосполучень / С.Я. Єрмоленко (ред.). — Х. : Фоліо, 2006. — 623с.
- Білоус М., Сербенська О. Екологія українського слова. Практичний словник-довідник. – Львів: Вид. центр ЛНУ імені Франка, 2005. – 88 с.

Бук С. 3000 найчастотніших слів наукового стилю сучасної української мови / Наук. ред. Ф. С. Бацевич. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2006. – 192 с.

Бурячок А.А. Словник синонімів української мови: У 2 т. / НАН України; Інститут мовознавства ім. О.О.Потебні / А.А. Бурячок (ред.). К.: Наукова думка, 1999.

Бурячок А.А. Орфографічний словник української мови. – К.: Наукова думка, 2002. – 460 с.

Вассер С. П., Дудка І. О., Єрмоленко В.І., Зерова М. Д., Ільченко А.Я. Російсько-український словник наукової термінології: Біологія. Хімія. Медицина / НАН України; Інститут мовознавства ім. О.О.Потебні / О.Л. Бельгард (ред.). — К.: Наук. думка, 1996. — 660с.

Великий зведений орфографічний словник сучасної української лексики: 253 000 слів / В.Т.Бусел (авт., кер. проекту та головн. ред.). – К.; Ірпінь: Перун, 2004. – 887 с.

Гринчишин Д. Г., Капелюшний А. О., Пазяк О. М., Сербенська О. А., Терлак З. М. Словник труднощів української мови: Близько 15000 слів / С.Я.Єрмоленко (ред.). — К.: Радянська школа, 1989. — 336с.

Демська О.М., Кульчицький І.М. Словник омонімів української мови / Міжнародний фонд "Відродження". – Львів: Фенікс, 1996. – 223 с.

Дзюбишина-Мельник Н. Я., Дужик Н. С., Єрмоленко С. Я., Ленець К. В., Пустовіт Л. О. Культура мови на щодень / НАН України; Інститут української мови / С.Я. Єрмоленко (ред.). — К.: Довіра, 2000. — 170с.

Єрмоленко С.Я., Бибик С.П., Тодор О.Г. Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / С.Я.Єрмоленко (ред.). – К.: Либідь, 2001. – 224с.

Караванський С. Російсько-український словник складної лексики. – К.: Вид. центр "Академія", 1998. – 712 с.

Карачун В.Я. Орфографічний словник наукових і технічних термінів: Правопис. Граматика: Понад 30 000 слів. – К.: Криниця, 1999. – 524с.

Кочерган М.П. Словник російсько-українських міжмовних омонімів. – К.: Академія, 1997. – 400 с.

Полюга Л. М. Словник синонімів української мови. – 2.вид. – К.: Довіра, 2006. – 477 с.

Пономарів О.Д. Фонема г і г: Словник і коментар. – К.: Вид. центр "Просвіта", 1997. – 40 с.

Практичний словничок нормативних висловів / Упоряд. А. Сербенська. – Львів: НТШ, 2002. – 35с.

Селіванова О. Сучасна лінгвістика. Термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля – К., 2006. – 716 с.

Словарь української мови /За ред. Б.Грінченка. – Т.1–4. – К.: Довіра – Рідна мова, 1997.

Словник-довідник з культури української мови / Д.Гринчишин, А.Капелюшний, О.Сербенська, З.Терлак. – К.: Знання, 2004. – 367 с.

Словник української мови. В 11 томах. – К.: Наукова думка, 1971 – 1978.

Струганець Л. Культура мови. Словник термінів. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан. – 2000. – 87 с.

Українська мова: Енциклопедія / НАН України; Інститут мовознавства ім. О.О.Потебні; Інститут української мови / В.М. Русанівський (голова ред. кол.). – 2. вид., випр. і доп. – К.: Видавництво "Українська енциклопедія" ім. М.П. Бажана, 2004. – 824 с.

Українсько-російський словник наукової термінології / За заг. ред. Л.О.Симоненко. – К.; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2004. – 416с.

Фразеологічний словник української мови. У 2 книгах. Друге видання. – К.: Наукова думка. – 1999. – Кн. 1, 2.

Шевчук С.В. Разом, окремо, через дефіс. А–Я: Орфографічний словник: 32000 слів: Найуживаніші слова і словосполучення. Найновіші запозичення. Спеціальна різногалузева термінологічна лексика. – К.: А.С.К., 2006. – 416 с.

Шевчук С.В. Російсько-український словник ділового мовлення. – 2-ге вид., переробл і доповн. - К.: Вища шк., 2008.- 2008.- 487 с.

Широков В.А., Шевченко І.В., Рабулець О.Г., Костишин М., Пещак М.М. Словники України – інтегрована лексикографічна система. Електронний ресурс / НАН України; Український мовно-інформаційний фонд. – К., 2001. – 1 електрон. опт. диск (CDR).

Інтернет-ресурси

<http://yak-my-hovorymo.wikidot.com/>
<http://chak-chy-pravylno-my-hovorymo.wikidot.com/>
<http://kultura-movy.wikidot.com/>
<http://rodovyi-vidminok.wikidot.com/>
<http://www.madslinger.com/mova/pravopys-2007/>
<http://nepravylno-pravylno.wikidot.com/>
<http://ros-ukr-idioms.wikidot.com/>
<http://terminy-mizhkult-komunikacii.wikidot.com/>